YASHIL

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

2026-YIL
IYUN/6-SON, III-QISM

OPEN ACCESS
ISSN INTERNATIONAL STANDARD SERIAL NUMBER INTERNATIONAL CENTRE
CYBERLENINKA
OpenAIRE
ROAD
НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ БИБЛИОТЕКА LIBRARY.RU
BASE
INDEX COPERNICUS INTERNATIONAL
Crossref

ISSN: 2992-8982
https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/

Google Scholar
Academic Resource Index ResearchBib

YASHIL

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Elektron nashr. 2026-yil, iyun.
III-qism

Bosh muharrir:
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir oʻrinbosari:
Karimov Norboy Gʻaniyevich

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay’ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, Oʻzbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, Oʻzbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, “Nobel” mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a’zosi, Turkiya – Oʻzbekiston doʻstlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat Gʻafforovna, pedagogika fanlari boʻyicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdugʻaniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoira Azimovna, iqtisodiyot fanlari boʻyicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Koʻnak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixoʻja oʻgʻli, iqtisodiyot fanlari boʻyicha falsafa doktori (PhD), dots.
Faxridinov Zafarjon Faxridin oʻgʻli, Oʻzb. Res. Bosh prokuraturasi HIJQKD boshqarma boshligʻi
Utayev Uktam Choriyevich, Anijon viloyati prokurorining oʻrinbosari
Ochilov Farkhod, Oʻzb. Res. Bosh prokuraturasi IJQK Departamentining Namangan viloyati boshqarmasi boshligʻi
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari boʻyicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil oʻgʻli, texnika fanlari boʻyicha falsafa doktori (PhD), katta oʻqituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari boʻyicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari boʻyicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon oʻgʻli, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor oʻgʻli, TDIU katta oʻqituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukarimova Dinara Rustamxanovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikramov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra’no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

YASHIL

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhriddinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Fakhridinov Zafarjon Fakhridin ogli, Head of the DCEC under the Prosecutor Genera's Office of the Rep. of Uzb.
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Prosecutor of Anijan Region
Ochilov Farkhod, Head of the Namangan Regional Department of the Department of Internal Affairs of Rep. of Uzb.
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow))
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
Abdukarimova Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:
Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:
Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Khusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Rakhimovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridakhon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ
Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi huzuridagi Iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti

Jurnalning ilmiyligi:
""Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

SUD BOSHQARUVCHILARI FAOLIYATINING IQTISODIY RAG'BATLANTIRISH TIZIMI VA ULARNING SUBSIDIAR JAVOBGARLIGI: MUAMMOLAR VA TAKOMILLASHTIRISH ISTIQBOLLARI 12
Soliyev Damirjon Nurmatovich

BLOKCHEYN TEXNOLOGIYASI ASOSIDA MOLIYAVIY TRANZAKSIYALARNI NAZORAT QILISH TIZIMI (SMART-KONTRAKTLAR, MARKAZLASHMAGAN MA'LUMOTLAR BAZASI VA AUDIT IZLARI) 18
Olimova Mukhlisa Vohidjon qizi

SANOAT SEKTORIDA YASHIL IQTISODIYOTGA O'TISH: STRATEGIK AFZALLIKLAR VA TO'SIQLAR TAHLILI 26
Xatamov Ochildi Qurbonovich

ТРАНСФОРМАЦИЯ БАНКОВСКОЙ СИСТЕМЫ УЗБЕКИСТАНА КАК ФАКТОР ПОВЫШЕНИЯ ЕЁ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ 32
PhD. Юлдашева С.Ш

TREND MODELLARI YORDAMIDA MEHNAT RESURSLARI SONINI EKONOMETRIK MODELLASHTIRISH 38
Haydarova Dinora Atamurot qizi

МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ВЫКУПА И ПРОДАЖИ КВОТ НА ОРОСИТЕЛЬНУЮ ВОДУ 43
Гоженко Борис Владимирович

MOLIYAVIY LEVERIJ SAMARASI VA QARZ MABLAG'LARINI BOSHQARISHDA UNDAN FOYDALANISH 50
Latipova Shaxnoza Maxmudovna

XIZMATLAR SOHASIDA WEBMONEY TO'LOV TIZIMINI KOMPYUTERDA O'RNATISH VA SOZLASHNING IQTISODIYOTDAGI ROLI 55
Fazilat Esirgapovna Jomonqulova
Nizomov Murod
Qurbonboyeva Rayhon Bahronjon qizi

MECHANISMS FOR THE FORMATION ANDDEVELOPMENT OF A HEALTHY LIFESTYLE 58
Shukhrat Mashrabboevich Mamadaliyev

BANK SEKTORIDA OPERATSION SAMARADORLIK VA XAVFLARNI BOSHQARISHNI BAHOLASH 62
R.I.Rashidov
A.N. Elmurodov
A.A. Muhiddinov

TRANSFORMING ECONOMIC GOVERNANCE IN UZBEKISTAN THROUGH DIGITAL PUBLIC SECTOR TOOLS 68
Bokhodirov Boriykhon Boburovich
Bahromjon Urmanov

TIJORAT BANKLARINING INVESTITSIYA VA KREDIT SALOHIYATINI BOSHQARISH 74
Ergashova Nilufar Sobirovna

DEHQON XO'JALIKLARIDA QO'SHILGAN QIYMAT ZANJIRINING SHAKLLANISHI VA UNGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR 80
Azizov Shohsuvor Yuldashevich

VERTIKAL INTEGRATSIYALASHGAN BANK TUZILMASINI "YAGONA MFO" TEXNOLOGIYASI ASOSIDA TRANSFORMATSIYA QILISH SXEMASI 84
Qo'shboqov Doniyorbek Maxramqulovich

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

O'ZBEKISTON SANOAT KORXONALARIDA "YASHIL EKOTIZIM" VA RESURS SAMARADORLIGI (RECP)NI JORIY ETISHNING METODOLOGIK ASOSLARI HAMDA EMISSIYALARNI KAMAYTIRISH SAMARADORLIGI 90
Do'stqobilov Ulug'bek Ibrohimovich
TURIZM SOHASIDA OILAVIY TADBIRKORLIK TUSHUNCHALARINING MAZMUN VA MOHIYATIGA ILMIY-NAZARIY YONDASHUVLAR 94
Pardayeva Ozoda Mamayunusovna
СНИЖЕНИЕ ТЕХНИЧЕСКИХ И КОММЕРЧЕСКИХ ПОТЕРЬ ЭЛЕКТРОЭНЕРГИИ КАК НАПРАВЛЕНИЕ ПОВЫШЕНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ЭФФЕКТИВНОСТИ РАСПРЕДЕЛИТЕЛЬНЫХ СЕТЕЙ УЗБЕКИСТАНА 100
Маърупова Дилсора Абдулла кизи
O'ZBEKISTON QURILISH SOHASIDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYA VA YASHIL IQTISODIYOTGA O'TISHNING INSTITUTSIONAL SHART-SHAROITLARI........ 105
Qodirov Sardorbek Isroiljon o'g'li
АКАДЕМИЧЕСКИЕ НАВЫКИ И ОСОБЕННОСТИ ИХ ФОРМИРОВАНИЯ 113
Усманова Зумрад Исламовна
Рахматуллаев Алижон
Сайфитдинов Азизжон
G'AZNACHILIK OPERATSIYALARINING BANKLIKVIDLIGINI TA'MINLASHDAGI O'RNI (SILICON VALLEY BANK MISOLIDA) 119
Axadov Shahboz Shuxrat o'g'li
ТРАНСФОРМАЦИЯ СИСТЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ ТВЁРДЫМИ БЫТОВЫМИ ОТХОДАМИ В Г. ТАШКЕНТЕ: ОТ ПОЛИГОННОГО ЗАХОРОНЕНИЯ К РЕСУРСНО-ЭНЕРГЕТИЧЕСКОМУ ИСПОЛЬЗОВАНИЮ 127
Джусупов Кубанычбек
STRATEGIK BOSHQARUV HISOBI AXBOROT TA'MINOTINING METODOLOGIK ASOSLARINI TAKOMILLASHTIRISH 133
Umidjon Kostayev
DEVELOPMENT OF A METHODOLOGY FOR TEACHING STUDENTS OBJECTORIENTED PROGRAMMING IN A VIRTUAL COLLABORATIVE ENVIRONMENT USING GENERATIVE ARTIFICIAL INTELLIGENCE TOOLS 140
Saidova Dilfuza Ergashovna
AUDIT SIFATI NAZORATINI TAKOMILLASHTIRISH 145
Muydinov Erkin Jamaldinovich
THE ROLE OF E-COMMERCE IN ECONOMIC DEVELOPMENT: EVIDENCE FROM UZBEKISTAN'S DIGITAL TRANSFORMATION 152
Shakhriddinova Sitora Tolibjon kizi
THE IMPACT OF SUSTAINABILITY PRACTICES IN THE AGRICULTURAL INDUSTRY IN UZBEKISTAN 157
Yorkin Ziyodullaev
Munisa Bekmirzaeva
РОЛЬ ЦИРКУЛЯРНОЙ ЭКОНОМИКИ В ЗЕЛЕНОМ РОСТЕ В УЗБЕКИСТАНЕ 166
Мохамед Эйд Али Балбаа
Усманова Азиза Алишеровна
OZIQ-OVQAT SANOATI KORXONALARIDA SAMARADORLIKNI OSHIRISHNING INNOVATSION YO'LLARI 173
Shakirxodjaeva Zuxraxon Rustamxanovna
BARQAROR RIVOJLANISH HISOBOTLARINI TUZISH MASALALARI: XALQARO TAJRIBA VA TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI 180
Menglikulov Baxtiyor Yusupovich

THE IMPACT OF SUSTAINABILITY PRACTICES IN THE AGRICULTURAL INDUSTRY IN UZBEKISTAN 184
Yorkin Ziyodullaev
Munisa Bekmirzaeva
TASTE OF PLACE: HOW LOCAL-INGREDIENT SOURCING AFFECTS GUEST SATISFACTION AND MENU PROFITABILITY IN HOTEL RESTAURANTS 193
Bahodirova Durdona
Atametova Sevara
INTERACTIONS IN CREATIVE TOURISM: RESIDENTS' PERSPECTIVES IN UZBEKISTAN 198
Dildora Khodjaeva Mukhamedkhodjaevna
Jasmin Raxmidinova
XO'JALIK YURITUVCHISUBYEKTLARNING LIKVIDLILIGINI TA'MINLASH MASALALARI 204
Bauyetdinov M.J.
YASHIL IQTISODIYOTGA O'TISH SHAROITIDA MINTAQA TABIIY RESURSLARIDAN SAMARALI FOYDALANISH YO'LLARI (BUXORO VILOYATI MISOLIDA) 212
Safarov Otabek Abduhamidovich
SANOAT KORXONALARIDA INNOVATSION FAOLIYAT SAMARADORLIGINING NAZARIY JIHATLARI 218
O'rinov Akmaljon Axmadjonovich
ТЕОРИИ УПРАВЛЕНИЯ ФИНАНСОВЫМИ РИСКАМИ В БАНКОВСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ 223
Убайдуллаева Мафтунахон Акмалхон кизи
SURXONDARYO VILOYATI IQTISODIYOTIGA JALB ETILAYOTGAN INVESTITSIYALAR SAMARADORLIGI TAHLILI 230
Xatamova Manzura Ochildiyevna
TURISTIK MAHSULOT MARKETINGI: NAZARIY ASOSLARI VA RIVOJLANTIRISH YO'NALISHLARI 240
Usmanova Zumrad Islamovna
IN VITRO TEXNOLOGIYASI ASOSIDA KARTOSHKA URUG'CHILIGI ZANJIRI SAMARADORLIGINI IQTISODIY BAHOLASHNING NAZARIY ASOSLARI 244
Mardonova Zarifa Numonjonovna
TIJORAT BANKLARIDA KREDIT OPERATSIYALARI SAMARADORLIGINI OSHIRISH UCHUN RESURSLAR YETARLILIGINI TA'MINLASH MASALALARI 251
Sheraliyev Olimjon O'ktam o'g'li
O'ZBEKISTONDA ESG MOLIYALASHTIRISH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI VA MEXANIZMLARI 258
Ajibayeva Rauiya Maxsutovna
YASHIL MOLIYALASHTIRISH INSTRUMENTLARI ORQALI BARQAROR IQTISODIY O'SISHNI TA'MINLASH MASALALARI 262
Ajibayeva Rauiya Maxsutovna
ANIQ FANLARNI O'QITISHDA METAKOGNITIV YONDASHUVLAR: TEORETIK ASOSLAR, KOGNITIV ARXITEKTURA VA AMALIY TRANSFER MUAMMOLARI 265
Namozov Diyorbek Baxtiyor o'g'li
XUFYONA IQTISODIYOTNING MOHIYATI VA UNI O'ZBEKISTONDA KAMAYTIRISH CHORA-TADBIRLARI 270
Kalandarov R.A.
RAQAMLI TO'LOV TIZIMLARIDA ALOQA OPERATORLARI ROLINI OSHIRISH ISTIQBOLLARI 276
Nuraliyev Nurbek Rustam o'g'li
DAVLAT BUDJETI DAROMADLARI BARQARORLIGINI TA'MINLASHDA BILVOSITA SOLIQQA TORTISHNING ASOSIY YO'NALISHLARI 281
Mansurova Arofatxon Shavkat qizi

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

INTERNATIONAL TRENDS AND THE LEGAL FRAMEWORK OF E-COMMERCE DEVELOPMENT IN UZBEKISTAN 286
Usmanova Zumrad Islamovna
ISSUES OF ACCOUNTING RECOGNITION AND VALUATION OF LONG-TERM ASSETS UNDER INTERNATIONAL FINANCIAL REPORTING STANDARDS (IFRS) 290
Golib D. Tashmanov
Ismandiyor B. Umirzokov
СПЕЦИФИКА ФОРМИРОВАНИЯ РИСКОВ В СФЕРЕ ИНВЕСТИЦИОННЫХ ПЛАТФОРМ 297
Алиева Сусанна Сейрановна
ZAMONAVIY AXBOROTLASHGAN TA'LIM MUHITIDA ANIQ FANLARNI O'QITISHNING KOGNITIV VA METAKOGNITIV DETERMINANTLARI 304
Shogeldieyva Sabrina Omongeldiyevna
BANKLARARO LIKVIDLILIKNI BOSHQARISHDA SUN'IY INTELLEKT VA BIG DATA TEXNOLOGIYALARINI QO'LLASH ISTIQBOLLARI 309
Baxromov Nodirjon Muxammadamin o'g'li
OTMLARDA ILMIY-TEXNIK MAHSULOTLARNI TIJORATLASHTIRISHDA ISHTIROK ETADIGAN SUBYEKTLAR: ROLLAR, FUNKSIYALAR VA O'ZARO MUNOSABATLAR TAHLILI 313
Safarov Bekzod Istamovich
TO'QIMACHILIK MAHSULOTLARI EKSPORTINI YASHIL MARKETING VOSITALARI ASOSIDA RIVOJLANTIRISH MEXANIZMI 319
Jo'raboyev Jurabek Muhibillo o'g'li
O'ZBEKISTONDA AGROTURIZMNI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI 323
Aktamov Olimjon Abdug'ani o'g'li
SAVDO FAOLIYATIDA MIJOZ EHTIYOJLARINI ANIQLASH MEXANIZMLARI 333
Mamatraimov Islom Mamanazarovich
TIJORAT BANKLARIDA KREDIT OPERATSIYALARI SAMARADORLIGINI OSHIRISH UCHUN RESURSLAR YETARLILIGINI TA'MINLASH MASALALARI 338
Sheraliyev Olimjon O'ktam o'g'li
ОСОБЕННОСТИ ФИНАНСИРОВАНИЯ СИСТЕМ ЗДРАВООХРАНЕНИЯ В СТРАНАХ ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА 345
Омокеев Максымбек Конколойевич
O'ZBEKISTONDA YASHIL TADBIRKORLIK SUBYEKTLARINI MOLIYALASHTIRISH IMKONIYATLARI 351
Nurmetova Muyassar Jumanazarovna
YASHIL IQTISODIYOT SHAROITIDA TOG' TURIZMINI BARQAROR RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI 358
Alimov Abduvakil Komil o'g'li
TURIZMNI MINTAQAVIY RIVOJLANTIRISHDA DIVERSIFIKATSIYA JARAYONLARINING NAZARIY ASOSLARI VA HUDUDIY XUSUSIYATLARI 365
Abduxamidov Sarvar Adxamovich
KICHIK BIZNESNI RIVOJLANTIRISHNING OBYEKTIV ZARURATI, TASHKILIY-IQTISODIY JIHATLARI 371
Nematjonova Risolatxon Dilshodbek qizi
MINTAQA IQTISODIYOTINI RIVOJLANTIRISHDA TIBBIY TURIZM RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISH OMILLARI 376
Yusupova Mehribon O'ktamovna
SANOAT TARMOQLARIDA INVESTITSIYALARDAN SAMARALI FOYDALANISH YO'LLARINI EKONOMETRIK MODELLASHTIRISH (SURXONDARYO VILOYATI MISOLIDA) 381
Choriyev Tolib A'zamovich
YASHIL IQTISODIYOTNING O'ZBEKISTON EKSPORT RAQOBATBARDOSHLIGIGA TA'SIRI: IMKONIYATLAR VA CBAM BILAN BOG'LIQ CHAQIRIQLAR 388
Djurayeva Rano Abdullayevna
To'xliyeva Gulrux Dovron qizi

AKSIYADORLIK JAMIYATLARIDA ASOSIY VOSITALAR HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH 395
Avlayeva Oybarchin Olim qizi
O‘ZBEKISTON TIJORAT BANKLARI KREDITLARINING BARQAROR O‘SISHINI TA’MINLASH MASALALARI 400
Xasan Axmedov
УЛУЧШЕНИЕ ОПЕРАЦИЙ С ЦЕННЫМИ БУМАГАМИ В КОММЕРЧЕСКИХ БАНКАХ 405
Ниёзов Зухур
Набиев Достонбек
RAQAMLI PLATFORMALAR ASOSIDA TURIZM XIZMATLARINI RIVOJLANTIRISHNING INNOVATSION MEXANIZMLARI 410
Davlatova Zamira Rajabboyevna
DIGITAL TRANSFORMATION OF THE UZBEK LANGUAGE: NEOLOGISMS, CODE SWITCHING AND THE PROBLEM OF LANGUAGE RESOURCES IN ARTIFICIAL INTELLIGENCE TOOLS 415
Dilnoza Yuldasheva Bekmurodovna
KICHIK KORXONALARDA BUXGALTERIYA HISOBI VA TAHLIL USLUBLARINI MILLIY STANDARTLAR ASOSIDA RIVOJLANTIRISH 420
Ochilov Shavkat Toshmamatovich
Nurmetov Suhrobbek Bahrombek o‘g‘li
INTERNAL AND EXTERNAL FACTORS IN THE FORMATION OF UZBEK TERMINOLOGY: HISTORICAL STAGES AND CURRENT STATE 424
Dilnoza Yuldasheva Bekmurodovna
PRAGMATIC AND DERIVATIONAL CHANGES OF THE UZBEK LANGUAGE IN YOUTH SPEECH (BASED ON SOCIAL MEDIA AND MEDIA TEXTS) 429
Dilnoza Yuldasheva Bekmurodovna
THE VOLUME OF AGRICULTURAL PRODUCTION IN THE REGION AND THE ROLE OF REGIONAL SPECIALIZATION IN ENSURING FOOD SECURITY 434
Nurali Xolmatovich Bekmurodov
TURIZM XIZMATLARI SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNI QO‘LLASH: VIRTUAL VA KENGAYTIRILGAN REALLIK TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH YO‘LLARI 439
Xalimov Shaxboz Xalimovich
MINTAQALARDA PARRANDACHILIK MAHSULOTLARI YETISHTIRISHNING SAMARADORLIK DARAJASINI BAHOLASH USULLARI VA MEZONLARI 445
Hayitnazarova Holida Bekmurzayevna

MINTAQALARDA PARRANDACHILIK MAHSULOTLARI YETISHTIRISHNING SAMARADORLIK DARAJASINI BAHOLASH USULLARI VA MEZONLARI

Hayitnazarova Holida Bekmurzayevna
Termiz davlat muhandislik va agrotexnologiyalar universitetining mustaqil tadqiqotchisi

Annotatsiya

Mazkur maqolada Surxondaryo viloyatida parrandachilik mahsulotlari, xususan tuxum ishlab chiqarish samaradorligini baholashning ilmiy-uslubiy asoslari tadqiq etilgan. Tadqiqotda hududiy parrandachilik tarmog‘ining rivojlanish tendensiyalari tahlil qilinib, mahsulot ishlab chiqarish samaradorligini kompleks baholash uchun integrallashgan samaradorlik indeksi taklif etilgan. Indeks tarkibiga ozuqa sarfining mahsuldorlik koeffitsiyenti, xarajatlar rentabelligi, mehnat unumdorligi va asosiy vositalar qaytimi kabi muhim iqtisodiy ko‘rsatkichlar kiritilgan. Ularning vazn koeffitsiyentlari asosida umumiy samaradorlik darajasi aniqlangan. Olingan natijalar Surxondaryo viloyatida tuxum ishlab chiqarish samaradorligini oshirish, resurslardan oqilona foydalanish hamda parrandachilik tarmog‘ining barqaror rivojlanishini ta’minlash bo‘yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqishga xizmat qiladi.

Kalit so‘zlar: parrandachilik, tuxum ishlab chiqarish, integrallashgan samaradorlik indeksi, ozuqa samaradorligi, rentabellik, mehnat unumdorligi, fond qaytimi, Surxondaryo viloyati.

Аннотация

В статье исследуются научно-методические основы оценки эффективности производства продукции птицеводства, в частности яиц, в Сурхандарьинской области. Проанализированы тенденции развития региональной отрасли птицеводства и предложен интегральный индекс эффективности для комплексной оценки результатов производства. В состав индекса включены коэффициент продуктивности кормов, рентабельность затрат, производительность труда и фондоотдача. На основе весовых коэффициентов определен общий уровень эффективности производства. Полученные результаты позволяют разработать практические рекомендации по повышению эффективности производства яиц, рациональному использованию ресурсов и обеспечению устойчивого развития птицеводческой отрасли региона.

Ключевые слова: птицеводство, производство яиц, интегральный индекс эффективности, продуктивность кормов, рентабельность затрат, производительность труда, фондоотдача, Сурхандарьинская область.

Abstract

This article investigates the methodological foundations for assessing the efficiency of poultry production, particularly egg production, in the Surkhandarya region. The development trends of the regional poultry sector are analyzed, and an integrated efficiency index is proposed for a comprehensive evaluation of production performance. The index includes feed productivity coefficient, cost profitability, labor productivity, and fixed asset turnover as key economic indicators. Based on weighted coefficients, the overall efficiency level is determined. The obtained results provide practical recommendations for improving egg production efficiency, ensuring rational use of resources, and supporting the sustainable development of the poultry industry in the region.

Keywords: poultry farming, egg production, integrated efficiency index, feed efficiency, profitability, labor productivity, fixed asset turnover, Surkhandarya region.

KIRISH

Jahon miqyosida aholining to‘yimli va sifatli oziq-ovqat mahsulotlariga bo‘lgan ehtiyojini qondirishda parrandachilik mahsulotlari, xususan parranda go‘shti va tuxum alohida o‘rin tutadi. Ushbu mahsulotlar yuqori biologik qiymatga ega bo‘lgan oqsil manbai bo‘lib, inson organizmining to‘laqonli rivojlanishi, sog‘lom

ovqatlanish me'yorlariga rioya etilishi hamda mehnat unumdorligini oshirishda muhim. BMTning Oziq-ovqat va qishloq xo'jaligi tashkiloti ma'lumotlariga ko'ra «...so'nggi yillarda dunyoda parranda go'shti iste'moli boshqa go'sht turlariga nisbatan tezroq o'smoqda. O'rtacha hisobda bir kishi yiliga 16-17 kg parranda go'shti va 160-180 dona tuxum iste'mol qiladi. Rivojlangan mamlakatlarda bu ko'rsatkichlar ancha yuqori: masalan, AQShda parranda go'shti iste'moli 50 kg dan oshadi, tuxum iste'moli esa 280-300 dona atrofida. Aksincha, ayrim rivojlanayotgan hududlarda, xususan Afrikaning ko'plab mamlakatlarida, iste'mol darajasi ancha past bo'lib, bu aholini hayvon oqsili bilan ta'minlash yetarli emasligini ko'rsatadi[1]». Mazkur tafovutlar hududlar kesimida parrandachilik mahsulotlari ishlab chiqarish samaradorligini oshirish, mavjud resurslardan oqilona foydalanish hamda ichki bozorni barqaror mahsulot bilan ta'minlash masalalarini ilmiy asosda tadqiq etish zaruratini yuzaga keltirmoqda.

Shu sababli hududlarda parranda go'shti va tuxum ishlab chiqarish hajmini hamda aholining bu mahsulotlar bilan ta'minlanganlik darajasini har tomonlama tahlil qilish muhimdir. Shuningdek, ishlab chiqarish samaradorligini oshirish yo'llarini aniqlash va aniq amaliy tavsiyalar ishlab chiqish dolzarb sanaladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Parrandachilik tarmog'i oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash, aholini sifatli oqsil manbalari bilan uzluksiz ta'minlash hamda qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishining samaradorligini oshirishda muhim o'rin tutadi. Mintaqalarda parrandachilik mahsulotlari yetishtirish samaradorligini baholash masalalari iqtisodchi olimlar tomonidan turli nazariy va amaliy yondashuvlar asosida o'rganilgan. Ushbu tadqiqotlarda samaradorlikni aniqlash mezonlari, resurslardan foydalanish darajasi, ishlab chiqarish xarajatlari va mahsulot rentabelligi asosiy tadqiqot obyekti sifatida qaraladi.

Qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishining iqtisodiy samaradorligini baholash bo'yicha nazariy qarashlar dastlab Samuelson va Nordhaus tomonidan ishlab chiqilgan bo'lib, ular samaradorlikni cheklangan resurslardan maksimal natija olish darajasi sifatida izohlaydilar [1]. Mazkur yondashuv keyinchalik agrar tarmoq korxonalarining iqtisodiy faoliyatini tahlil qilishda keng qo'llanilgan.

Agrar iqtisodiyot nazariyasida ishlab chiqarish samaradorligini baholashning metodologik asoslari Todaro va Smith tomonidan takomillashtirilgan bo'lib, ular ishlab chiqarish omillari unumdorligi, mahsulot hajmi va iqtisodiy natijalar o'rtasidagi bog'liqlikni asosiy mezon sifatida ko'rsatganlar [2]. Ushbu yondashuv parrandachilik xo'jaliklarida ishlab chiqarish resurslaridan foydalanish samaradorligini aniqlash imkonini beradi.

FAO ekspertlari tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda parrandachilik tarmog'ining samaradorligi tuxum va go'sht mahsuldorligi, yem sarfi, biologik konversiya koeffitsiyenti hamda mahsulot tannarxi orqali baholanishi ta'kidlangan [3]. Ushbu ko'rsatkichlar bugungi kunda xalqaro amaliyotda eng muhim mezonlar sifatida qo'llanilmoqda.

Coelli va hamkorlari ishlab chiqarish samaradorligini baholashda Data Envelopment Analysis (DEA) va Stochastic Frontier Analysis (SFA) usullarining afzalliklarini asoslab berganlar [4]. Mazkur usullar yordamida xo'jaliklar va hududlar kesimida resurslardan foydalanish samaradorligini qiyosiy tahlil qilish mumkin.

Battese va Coelli tomonidan ishlab chiqilgan stoxastik chegara modeli qishloq xo'jaligi korxonalarining texnik samaradorligini aniqlashda keng qo'llanadi [5]. Tadqiqotchilar ishlab chiqarish natijalariga ta'sir etuvchi ichki va tashqi omillarni baholash orqali samaradorlik darajasini aniqlash metodikasini taklif etganlar.

O'zbekiston olimlaridan Shodmonov va G'afurov agrar tarmoqlarda iqtisodiy samaradorlikni baholashda yalpi mahsulot hajmi, mehnat unumdorligi, fond qaytimi va rentabellik ko'rsatkichlaridan foydalanish zarurligini ta'kidlaydilar [6]. Ularning fikricha, hududlar kesimida tahlil olib borishda tabiiy-iqlim va infratuzilma omillari ham hisobga olinishi lozim.

Abdug'aniyev va Abdug'aniyev qishloq xo'jaligida samaradorlikni baholashning zamonaviy yondashuvlarini tahlil qilib, resurslardan foydalanish samaradorligi va ishlab chiqarish natijalari o'rtasidagi mutanosiblikni asosiy mezon sifatida ko'rsatganlar [7]. Mualliflar iqtisodiy, texnologik va ijtimoiy samaradorlik ko'rsatkichlarini kompleks baholashni taklif etadilar.

So'nggi yillarda Jahon banki ekspertlari tomonidan amalga oshirilgan tadqiqotlarda parrandachilik tarmog'ining samaradorligi innovatsion texnologiyalarni joriy etish, raqamli boshqaruv tizimlari va logistika infratuzilmasi bilan chambarchas bog'liqligi qayd etilgan [8]. Ushbu omillar mahsulot tannarxini pasaytirish va raqobatbardoshlikni oshirishga xizmat qiladi.

OECD tomonidan ishlab chiqilgan agrar samaradorlik indikatorlari tizimida esa ishlab chiqarish samaradorligi bilan bir qatorda ekologik va ijtimoiy samaradorlik ko'rsatkichlarini ham baholash tavsiya etiladi [9]. Bu esa mintaqalarda parrandachilikni barqaror rivojlantirish masalalarini chuqur tahlil qilish imkonini beradi.

Yuqoridagi ilmiy qarashlar tahlili shuni ko'rsatadiki, parrandachilik mahsulotlari yetishtirish samaradorligini

1 www.fao.org - Birlashgan Millatlar Tashkilotining Oziq-ovqat va qishloq xo'jaligi tashkiloti (FAO) rasmiy sayti.

baholashda yagona koʻrsatkichdan foydalanish yetarli emas. Samaradorlikni aniqlashda iqtisodiy, texnologik, tashkiliy va ekologik mezonlarni oʻz ichiga olgan kompleks baholash tizimidan foydalanish maqsadga muvofiqdir. Ayniqsa, mintaqalar kesimida DEA, SFA, rentabellik, mahsuldorlik va resurslardan foydalanish koʻrsatkichlarini uygʻunlashtirish ilmiy jihatdan asoslangan natijalarni olish imkonini beradi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqotda mintaqalarda parrandachilik mahsulotlari yetishtirish samaradorlik darajasini baholashning nazariy va amaliy jihatlarini oʻrganish uchun kompleks iqtisodiy-statistik yondashuvlardan foydalanildi. Tadqiqotning metodologik asosini qishloq xoʻjaligi iqtisodiyoti, samaradorlik nazariyasi hamda resurslardan oqilona foydalanish konsepsiyalari tashkil etadi.

Tadqiqot jarayonida tizimli yondashuv usuli qoʻllanilib, parrandachilik tarmogʻi yagona iqtisodiy tizim sifatida koʻrib chiqildi. Bunda ishlab chiqarish hajmi, mahsuldorlik darajasi, yem-xashak sarfi, mehnat resurslari, asosiy vositalar va moliyaviy natijalar oʻrtasidagi oʻzaro bogʻliqliklar tahlil qilindi.

Mintaqalar kesimida parrandachilik mahsulotlari yetishtirish samaradorligini baholashda iqtisodiy-statistik tahlil usullaridan keng foydalanildi. Jumladan, dinamik qatorlar tahlili yordamida ishlab chiqarish koʻrsatkichlarining vaqt davomida oʻzgarish tendensiyalari oʻrganildi. Taqqoslash usuli orqali hududlar oʻrtasidagi farqlar va mavjud tafovutlar aniqlandi. Guruhlash usuli yordamida mintaqalar samaradorlik darajasiga koʻra tasniflandi.

Tadqiqotda samaradorlikni baholashning asosiy mezonlari sifatida bir bosh parranda hisobiga toʻgʻri keladigan mahsulot hajmi, tuxumdorlik darajasi, goʻsht mahsuldorligi, mahsulot tannarxi, mehnat unumdorligi, fond qaytimi hamda rentabellik koʻrsatkichlaridan foydalanildi. Ushbu koʻrsatkichlar asosida hududlarning nisbiy ustunliklari va rivojlanish imkoniyatlari baholandi.

Shuningdek, iqtisodiy-matematik tahlil usullaridan foydalanilib, parrandachilik mahsulotlari ishlab chiqarish samaradorligiga taʼsir etuvchi omillarning oʻzaro bogʻliqligi oʻrganildi. Bunda korrelyatsion va regressiya tahlili vositalari yordamida yem xarajatlari, investitsiyalar hajmi, ishlab chiqarish quvvatlari va mahsulot hajmi oʻrtasidagi munosabatlar baholandi.

Tadqiqot natijalarining ishonchliligini taʼminlash maqsadida ilmiy abstraksiya, induksiya va deduksiya usullaridan foydalanildi. Olingan natijalarni umumlashtirish jarayonida iqtisodiy tahlil, ekspert baholash va mantiqiy xulosalash usullari qoʻllanildi.

Mazkur metodologik yondashuvlar mintaqalarda parrandachilik mahsulotlari yetishtirish samaradorligini har tomonlama baholash, mavjud muammolarni aniqlash hamda tarmoqning iqtisodiy samaradorligini oshirish boʻyicha ilmiy asoslangan taklif va tavsiyalar ishlab chiqish imkonini beradi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tadqiqot ishimizda Surxondaryo viloyati misolida parrandachilik mahsulotlari yetishtirishning samaradorlik darajasini baholash olib borildi. Surxondaryo viloyati odatda, oʻzining tabiiy-iqlim sharoitlari, yer va suv resurslarining mavjudligi hamda aholi bandligini taʼminlash imkoniyatlari jihatidan parrandachilikni rivojlantirish uchun qulay mintaqalardan biri sanaladi. Viloyatda parrandachilik mahsulotlari - goʻsht va tuxum ishlab chiqarish orqali aholi isteʼmol talabini qondirish, hududlararo oziq-ovqat balansini barqarorlashtirish hamda ortiqcha mahsulotlarni boshqa viloyatlarga yetkazib berish imkoniyati mavjud. Bundan tashqari, viloyatda mavjud infratuzilmaning yetarli darajada rivojlanmaganligi, ishlab chiqarishga zamonaviy texnologiyalarni joriy etish darajasining pastligi hamda ilmiy asoslangan yondashuvlarning yetishmasligi mahsulot yetishtirish samaradorligiga maʼlum darajada salbiy taʼsir koʻrsatmoqda.

Quyida biz tomonimizdan Surxondaryo viloyatida parrandachilik mahsulotlari(goʻsht, tuxum) yetishtirish soʻnggi 15 yilda rivojlanish tendensiyasi hamda oxirgi 5 yillik maʼlumotlar asosida hozirgi real samaradorlik darajasini baholash amalga oshirildi. Birinchi bosqichda taklif etilayotgan koʻrsatkichlar tizimi orqali koʻrsatkichlarning meʼyorlashtirilgan qiymatlari hisoblanib, ularning umumiy oʻrtacha qiymatlari aniqlandi. Asosiy koʻrsatkichlar sifatida tuxum ishlab chiqarishning integrallashgan samaradorlik indeksi tanlab olindi.

Ilmiy tadqiqotlarimiz shuni koʻrsatdiki, mintaqalarda parrandachilik mahsulotlari ishlab chiqarish samaradorligini baholashda eng maqbul yondashuv – integrallashgan samaradorlik indeksi asosida baholash usulidir. Bu usulda biz tomonimizdan ozuqa sarfining mahsuldorlik koeffitsiyentii (), xarajatlar rentabelligi(yoki ishlab chiqarish xarajatlari qaytimi) (), mehnat unumdorligi () va asosiy vositalar qaytimi(fond qaytimi) () hisobga olindi. Har bir koʻrsatkichning yetishtirish samaradorligiga taʼsiri turlicha boʻlishi sababli, har biriga alohida vazn **()** berdik. Maʼlumki vazn **()** har bir koʻrsatkichlarning indeksni hisoblashdagi nisbiy ahamiyatini belgilaydi. Masalan, ozuqa sarfining mahsuldorlik koeffitsiyentii yoki xarajatlar rentabelligi oʻzgarib turishi samaradorlik holatiga

IQTISODIYOT ЭКОНОМИКА ECONOMY

ko'proq ta'sir qilishi mumkin. Shuning uchun ular yuqori vaznga ega bo'ladi. Aksincha, ba'zi ko'rsatkichlar parrandachilik mahsulotlari yetishtirish samaradorligi darajasiga ta'sir qilishda kamroq ahamiyatga ega bo'lishi mumkin. Bu holatda ular past vaznga ega bo'ladi.

Yuqoridagilar asosida mintaqalarda parrandachilik mahsulotlari yetishtirish samaradorligini oshirishning integrallashgan samaradorlik indeksi asosida baholash formulasi quyidagi ko'rinishga keltirildi:

$$I_T=(M_K)\omega^1 *(R_X)\ \omega^2 *(U_M)\ \omega^3\ (A_F)\omega^4$$

Yuqorida taklif etilgan uslubiyat bo'yicha viloyatda parrandachilik mahsulotlari(tuxum) yetishtirish samaradorlik darajasini baholash amalga oshirildi.

1-jadval

Tuxum ishlab chiqarishning integrallashgan samaradorlik indeksi asosida baholash mezonlari va ko'rsatkich qiymatlari[2]

№	Mezonlar	Ko'rsatkich ifodasi	Ko'rsatkich vazni
1	Ozuqa sarfining mahsuldorlik koeffitsiyenti	M_K	0.35
2	Xarajatlar rentabelligi (yoki ishlab chiqarish xarajatlari qaytimi)	R_X	0.30
3	Mehnat unumdorligi	U_M	0.20
4	Asosiy vositalar qaytimi(fond qaytimi)	A_F	0.15

Ozuqa sarfining mahsuldorlik koeffitsiyenti (M_K). Bu ko'rsatkich sarflangan ozuqaning har bir birligiga to'g'ri keladigan tuxum ishlab chiqarish hajmini aks ettiradi. Ishlab chiqarish jarayonida ozuqa resurslaridan foydalanish samaradorligi darajasini, ishlab chiqarishning biologik-texnologik samaradorligini ifodalaydi. Ozuqa sarfining mahsuldorlik koeffitsiyentii (TK)ni quyidagicha hisoblaymiz:

$$M_K = \frac{V_T}{V_O}$$

Bu yerda: V_T - mahalliy tuxum ishlab chiqarish hajmi;

V_O - tuxum ishlab chiqarish uchun sarflanadigan ozuqaning umumiy hajmi.

Iqtisodiy jihatdan bu ko'rsatkich parrandachilik tarmog'ida ozuqa xarajatlari umumiy ishlab chiqarish xarajatlarining asosiy qismini tashkil etganligi sababli mazkur ko'rsatkich ishlab chiqarish intensivligi, innovatsion oziqlantirish texnologiyalarining samaradorligini baholashda muhim.

Xarajatlar rentabelligi (R_X). Bu ko'rsatkich realizatsiyadan olingan tushumning jami ishlab chiqarish xarajatlariga nisbati sifatida ishlab chiqarish jarayonining moliyaviy samaradorligini ifodalaydi. Mazkur ifoda ishlab chiqarish tannarxining asoslanganligini, narx va xarajatlar o'rtasidagi mutanosiblikni hamda foyda shakllanish jarayonini kompleks ravishda baholash imkonini beradi. Shartlar quyidagicha:

R_X>1 bo'lsa, xarajatlar qoplanishini va foyda yuzaga kelishini anglatadi.

R_X=1 bo'lsa, ishlab chiqarish o'zini o'zi qoplashini, ya'ni nol rentabellikni ifodalaydi.

R_X<1 bo'lishi esa ishlab chiqarish zarar bilan ishlayotganligi, moliyaviy barqarorlik buzilganligini ko'rsatadi.

Xarajatlar rentabelligi quyidagicha aniqlanadi:

$$R_X = \frac{T}{X}$$

Bu yerda: **T –** belgilangan davr mobaynida yetishtirilgan tuxumdan tushgan tushum qiymati;

X– jami xarajatlar miqdori.

Mavjud statistik ma'lumotlarga tayangan holda hisoblashlardan shuni ko'rish mumkin: Surxondaryo viloyatida so'ngi o'n besh yil davomida **R_X>1** ekanligi, bu esa mintaqada foyda yuzaga kelganligini anglatadi.

Mehnat unumdorligi (U_M). Ushbu ko'rsatkich tuxum ishlab chiqarish hajmining ishchilar soniga nisbati mehnat resurslaridan foydalanish samaradorligini tavsiflaydi. Mazkur ko'rsatkich bir ishchiga to'g'ri keladigan mahsulot hajmini, mehnat sig'imining kamayishini hamda ishlab chiqarish jarayonining tashkiliy va texnologik

2 Jadval muallif ilmiy izlanishlari asosida tuzilgan.

darajasini ifodalaydi. Mehnat unumdorligining oshishi ishlab chiqarish jarayonlarining mexanizatsiyalashuvi va avtomatlashtirilishi, ish vaqtidan samarali foydalanish, ilg'or boshqaruv usullarining joriy etilishi natijasida yuzaga keladi. Uning qiymati quyidagicha aniqlanadi:

$$U_M = \frac{V_T}{I}$$

Bu yerda: **V_T** – tuxum ishlab chiqarish hajmi;

I – viloyatda ushbu yo'nalishda faoliyat yuritayotgan ishchilar soni.

Asosiy vositalar qaytimi (A_F) Asosiy vositalar qaytimi ishlab chiqarilgan mahsulot hajmining asosiy vositalar qiymatiga nisbati sifatida kapital resurslaridan foydalanish samaradorligini ifodalovchi muhim ko'rsatkichdir. Mazkur ko'rsatkich mavjud ishlab chiqarish quvvatlaridan foydalanish darajasini, texnik jihozlanganlik holatini hamda kapital qo'yilmalarning iqtisodiy natijadorligini tavsiflaydi. Uning o'sishi asosiy vositalardan foydalanishning intensivlashganini, mahsulot hajmining mavjud ishlab chiqarish fondlari hisobiga ortib borayotganini va fond sig'imining kamayib borayotganini anglatadi. Uni quyidagi formula yordamida aniqlaymiz:

Bu yerda: **V_T –** tuxum ishlab chiqarish hajmi;

A – asosiy vositalar qiymati.

Yuqoridagi formula asosida ishlab chiqilgan asosiy vositalar qaytimi uchun me'yoriy koeffitsiyentlar shkalasi 2-jadvalda keltirilgan.

2-jadval

Asosiy vositalar qaytimi uchun me'yoriy koeffitsiyentlarshkalasi[3].

Qiymati	Darajasi	Ta'sir holati
0,5 gacha	Juda past	Asosiy vositalardan foydalanish samarasiz, quvvatlar band emas
0,5-1,0	Past	Kapital sig'imi yuqori, ishlab chiqarish hajmi yetarlicha emas
1,0-1,5	O'rta daraja	Asosiy vositalardan foydalanish qoniqarli
1,5-2,0	Yaxshi	Fondlardan samarali foydalanilmoqda
2 dan yuqori	Yuqori	Kapitaldan intensiv foydalanish, yuqori ishlab chiqarish samaradorligi

Tahlillar natijalari shuni ko'rsatadiki, Surxondaryo viloyatida tuxum ishlab chiqarish yo'nalishida asosiy vositalar qaytimi ko'rsatkichi so'nggi o'n besh yil davomida **0,5** gacha bo'lgan past darajada shakllangan.

Surxondaryo viloyatida tuxum ishlab chiqarishda asosiy vositalar qaytimi 0,5 gacha bo'lishi ishlab chiqarish fondlaridan samarali foydalanilmayotganini ko'rsatadi. Bu holat mavjud quvvatlarning to'liq ishlatilmasligi, texnika va texnologiya darajasining pastligi hamda ishlab chiqarishning asosan ekstensiv usul bilan rivojlanayotganligi bilan izohlanadi. Shuningdek, past ko'rsatkich tarmoqda modernizatsiya jarayonlari davom etayotgani va yangi asosiy vositalar joriy etilgani, shu sababli ishlab chiqarish hajmi hali to'liq quvvatga chiqmaganini ham anglatadi.

Natijalarni yanada tushunarli qilish uchun, 2010-2025 yillar oralig'idagi Surxondaryo viloyati statistik ma'lumotlarini taqdim etamiz.

3-jadval.

Surxondaryo viloyatida oxirgi 15 yilda parrandachilik mahsulotlari (tuxum) yetishtirish samaradorligini integrallashgan samaradorlik indeksi asosida baholashning ko'rsatkichlar qiymatlari uchun statistik ma'lumotlar[4].

Yillar	Ishlab chiqarish hajmi(ming donada)	Jami xarajatlar	Asosiy ishlab chiqarish fondlar qiymati (kapital)	Ishchilar soni	Ozuqa miqdori (kg, tonna)	Tushum
2010	156147	30882704,7	48254226,0	16450	184,1	38603380,8
2011	171735	33426832,8	52229426,4	18700	195,1	41783541,1
2012	190507	35135063,6	54898536,9	20100	226,1	43918829,5

3 Jadval muallif ilmiy izlanishlari asosida tuzilgan.

4 Jadval muallif ishlanmalari asosida tuzilgan.

2013	214992	38309195,5	59858118,0	21700	247,1	47886494,4
2014	239480	40505371,2	63289642,6	25400	267,4	50631714,1
2015	273188	47138312,8	73653613,9	27250	290,4	58922891,1
2016	311780	48925539,2	76446155,1	28403	319,5	61156924,1
2017	334002	57538561,3	89904002,0	27806	363,6	71923201,6
2018	463757	53126554,7	83010241,8	29451	420,6	66408193,4
2019	513003	33732842,1	52707565,6	30200	431,2	42166052,5
2020	524743	48929814,9	76452835,9	30450	433,2	61162268,7
2021	520971	69611937,9	108768653,0	30600	457,8	87014922,4
2022	542140	68236912,1	106620175,1	30650	461,7	85296140,1
2023	589068	73864417,1	115413151,8	30700	475,5	92330521,4
2024	594363	74225439,4	115977249,1	31800	504,8	92781799,3
2025	602103	77219534,8	120655523,0	32100	525,0	96524418,4

Yuqorida keltirilgan statistik ma'lumotlar asosida barcha samaradorlik indekslari bo'yicha baholash ko'rsatkichlari aniqlandi (4-jadval).

4-jadval.
Surxondaryo viloyatida oxirgi 15 yilda parrandachilik mahsulotlari (tuxum) yetishtirish samaradorligini integrallashgan samaradorlik indeksi asosida baholashning ko'rsatkichlar qiymatlari[5].

Yillar	$(M_K)^{0,35}$	$(R_X)^{0,30}$	$(U_M)^{0,20}$	$(A_F)^{0,15}$	I_T
2010	10,59192	1,069235	1,56846	0,423155	0
2011	10,73083	1,069235	1,558129	0,424172	1,801036
2012	10,56754	1,069235	1,567989	0,427615	1,608011
2013	10,68623	1,069235	1,581949	0,429828	6,83685
2014	10,79521	1,069235	1,566344	0,433202	8,535636
2015	10,98249	1,069235	1,585693	0,431907	14,22089
2016	11,12467	1,069235	1,614718	0,438101	24,28839
2017	10,89175	1,069235	1,644077	0,432012	20,42109
2018	11,60997	1,069235	1,735554	0,459276	64,3322
2019	11,92382	1,069235	1,762068	0,499157	100
2020	11,99932	1,069235	1,767144	0,473678	87,17454
2021	11,73908	1,069235	1,762862	0,448793	65,2927
2022	11,86938	1,069235	1,776381	0,452836	72,82203
2023	12,09387	1,069235	1,805533	0,453092	82,82372
2024	11,88021	1,069235	1,796077	0,453369	76,4674
2025	11,77128	1,069235	1,797352	0,451563	72,99395

Tadqiqot jarayonida biz tomonidan mintaqalarda parrandachilik mahsulotlarini yetishtirish darajasini yanada tizimli va har tomonlama baholash imkonini beruvchi integrallashgan samaradorlik indeksi asosidagi baholash shkalasi ishlab chiqildi (5-jadval). Ushbu shkala nafaqat ishlab chiqarish samaradorligini umumiy ko'rsatkichlar asosida tahlil qilishga, balki turli iqtisodiy, texnik va ishlab chiqarish parametrlarini birlashtirib, ularning o'zaro ta'sirini baholashga ham imkon yaratadi.

5-jadval.
Yetishtirish darajasini integrallashgan samaradorlik indeksi asosida baholash shkalasi[6].

Chegaraviy koeffitsiyenti	Tavsifiy daraja
$0 \le I_T \le 40$	Past darajadagi samaradorlik
$40 \le_T \le 55$	Qoniqarsiz darajadagi samaradorik
$55 \le I_T \le 70$	O'rta darajadagi samaradorik
$70 \le I_T \le 85$	Yaxshi darajadagi samaradorik
$85 \le I_T \le 100$	Yuqori darajadagi samaradorik

5 Jadval muallif ilmiy izlanishlari asosida tuzilgan.
6 Jadval muallif ilmiy izlanishlari asosida hisoblangan.

So‘nggi besh va o‘n besh yil davomida Surxondaryo viloyatida tuxum ishlab chiqarish samaradorligini integrallashgan samaradorlik indeksi asosida baholash natijalari mos ravishda 74,5 (oxirgi besh yillik) va 46,64 (oxirgi o‘n besh yillik) qiymatiga ega bo‘ldi.

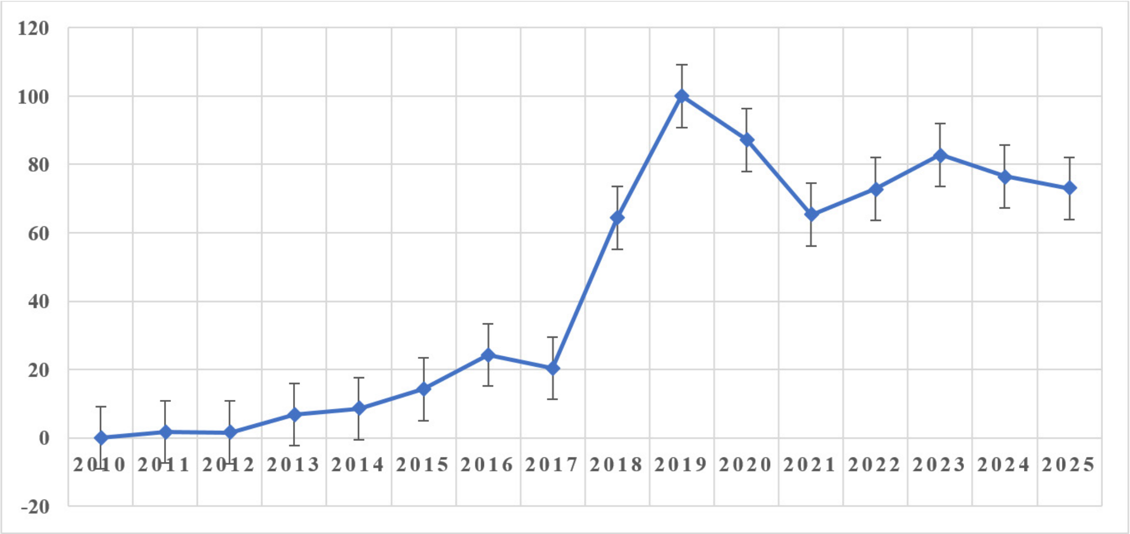

1-rasm. Surxondaryo viloyatida 2010-2025-yillar oralig‘ida parrandachilik mahsulotlari (tuxum) yetishtirish darajasini integrallashgan samaradorlik indeksi asosida baholash dinamikasi[7].

Xulosa qilib aytganda, so‘ngi 15 yil uchun hisoblangan integrallashgan samaradorlik indeksi 47 ni tashkil etdi, bu esa “qoniqarsiz” darajani bildiradi. Ushbu natija viloyatdagi tuxum ishlab chiqarish tizimi uzoq muddat davomida barqarorlik va samaradorlik nuqtai nazaridan sust rivojlanganini ko‘rsatmoqda. Tadqiqotimiz natijalari shuni tasdiqladiki, uzoq muddatli strategik rejalashtirish va resurslarni samarali taqsimlash masalalari yetarlicha e’tibor qaratilmagan, natijada ishlab chiqarish ko‘rsatkichlari beqaror bo‘lib qolgan.

Biroq, so‘ngi 5 yil davomida integrallashgan samaradorlik indeksi 74 ga yetdi, bu “yaxshi” daraja sifatida baholandi. Ushbu natija viloyat parrandachilik tizimida intensiv rivojlanish bosqichining boshlanishini ko‘rsatmoqda. Ya’ni, so‘nggi yillarda mahsulot ishlab chiqarishni modernizatsiya qilish, texnologik yangilanishlar, zamonaviy boshqaruv usullarini joriy etish hamda resurslarni samarali boshqarish natijasida ishlab chiqarish samaradorligi sezilarli darajada oshgan.

Olingan natijalar shuni ko‘rsatadiki, Surxondaryo viloyatida tuxum ishlab chiqarish tizimi uzoq muddat davomida past samaradorlik bosqichidan o‘tib, so‘nggi yillarda intensiv rivojlanish bosqichiga kirgan. Bu tendensiya parrandachilik mahsulotlarini ishlab chiqarishning strategik rejalashtirilgan rivojlanish yo‘nalishlarini belgilashda muhim ilmiy va amaliy ahamiyatga ega. Tadqiqot natijalari viloyatning parrandachilik tizimini optimallashtirish, resurslarni samarali taqsimlash, ishlab chiqarish samaradorligini oshirish va innovatsion texnologiyalarni joriy etish yo‘nalishlarini belgilashda muhim.

Endi viloyatning parrandachilik mahsulotlari (parranda go‘shti) yetishtirishda samaradorlikni oshirish darajasini navbatdagi usul - universal integrallashgan samaradorlik indeksi tahlili asosida baholaymiz. Bu usuldan aniqlangan natija hududning shu qiymat ko‘rsatkichi bo‘yicha yetishtirishning samaradorlik darajasini ifodalaydi. Formulasi quyidagicha:

$$I_{IPS} = \sqrt[5]{K_{rent} * K_{mehnat} * K_{ozuqa} * K_{fond} * K_{intensiv}}$$

Mazkur mezon ko‘p omilli ishlab chiqarish funksiyasiga mos kelganligi sababli resurslardan foydalanish samaradorligini tizimli baholaydi, intensiv rivojlanish modelini aks ettiradi hamda hududlar va yillar kesimida taqqoslash imkonini beradi. Quyida har bitta ko‘rsatkichni aniqlovchi formulalar keltirib o‘tilgan (6-jadval).

7 Jadval muallif ishlanmalari asosida tuzilgan.

6-jadval.
Integrallashgan parrandachilik samaradorlik indeksi mezoni uchun zaruriy ko'rsatkichlar[8].

Belgilanishi	Formulasi	Tavsifi
K_{rent}	$\frac{T}{X}$	T- umumiy tushum X- umumiy xarajatlar
K_{mehnat}	$\frac{T_g}{I}$	- go'sht yetishtirish hajmi -go'sht yetishtirishda faoliyat ko'rsatayotgan ishchilar soni
K_{ozuqa}	$\frac{T_g}{X_o}$	- go'sht yetishtirish hajmi -go'sht yetishtirish uchun sarflanayotgan ozuqa hajmi
K_{fond}	$\frac{T_g}{A}$	- go'sht yetishtirish hajmi A-asosiy vositalar qiymati
$K_{intensiv}$	$\frac{V_g}{I * V_o}$	-go'sht yetishtirishda faoliyat ko'rsatayotgan ishchilar soni -go'sht yetishtirish uchun sarflanayotgan ozuqa hajmi

Mavjud statistik ma'lumotlar asosida 2010-2025-yillar oralig'ida Surxondaryo viloyatida parranda go'shti yetishtirishda samaradorlikni oshirishni integrallashgan samaradorlik indeksi asosida baholandi. Natija quyidagi jadvalda ifodalanadi (7-rasm).

7-jadval.
Surxondaryo viloyatida oxirgi 15 yilda parranda go'shti yetishtirish samaradorligini integrallashgan samaradorlik indeksi asosida baholashning ko'rsatkichlar qiymatlari[9].

Yillar	K_{rent}	K_{mehnat}	K_{ozuqa}	K_{fond}	$K_{intensiv}$	I_{IPS}
2010	1,25	0,133799	11,95598	4,56126E-05	0,000727	1,32582E-08
2011	1,25	0,120481	11,54964	4,31366E-05	0,000618	9,26832E-09
2012	1,25	0,114677	10,19528	4,19865E-05	0,000507	6,22483E-09
2013	1,25	0,112811	9,905758	4,08967E-05	0,000456	5,2155E-09
2014	1,25	0,099409	9,442359	3,98959E-05	0,000372	3,48036E-09
2015	1,25	0,097945	9,190043	3,62372E-05	0,000337	2,75008E-09
2016	1,25	0,095307	8,472905	3,54105E-05	0,000298	2,13254E-09
2017	1,25	0,099115	7,579946	3,06549E-05	0,000273	1,56955E-09
2018	1,25	0,086211	6,035969	3,05866E-05	0,000205	8,15507E-10
2019	1,25	0,053146	3,722438	3,0451E-05	0,000123	1,85634E-10
2020	1,25	0,066437	4,670394	2,64608E-05	0,000153	3,14826E-10
2021	1,25	0,094248	6,299103	2,6515E-05	0,000206	8,10105E-10
2022	1,25	0,089201	5,922184	2,56424E-05	0,000193	6,54336E-10
2023	1,25	0,093355	6,027745	2,48325E-05	0,000196	6,85915E-10
2024	1,25	0,090535	5,70317	2,48238E-05	0,000179	5,74684E-10
2025	1,25	0,090467	5,531239	2,40685E-05	0,000172	5,18825E-10

Integrallashgan samaradorlik indeksi qiymati $\mathbf{I_{IPS}<0}$ bo'lganligi hamda so'ngi o'n besh yillik kuzatishlar hisoblanayotganligi sababli ning normallashtirilgan qiymatidan foydalanish talab qilinadi. Formula quyidagicha:

$$\mathbf{I_{norm}} = \frac{\mathbf{I_{IPS}} - \mathbf{I_{min}}}{\mathbf{I_{max}} - \mathbf{I_{min}}} * \mathbf{100}$$

Natijada, Surxondaryo viloyatida so'ngi o'n besh yil davomida parranda go'shti yetishtirish samaradorligini baholashning integrallashgan samaradorlik indeksi mezoni bo'yicha hisoblagandagi qiymat 18,97 ga teng bo'ldi.

8 Jadval muallif ilmiy izlanishlari asosida tuzilgan.
9 Jadval muallif ishlanmalari asosida tuzilgan.

5-jadval.
Yetishtirish samaradorligini integrallashgan samaradorlik indeksi asosida baholash shkalasi[10].

Chegaraviy koeffitsiyenti	Tavsifiy daraja
$0<I_{IPS}<5$	Juda past darajadagi samaradorik
$5<I_{IPS}<10$	Past darajadagi samaradorik
$10<I_{IPS}<15$	O'rta darajadagi samaradorik
$15<I_{IPS}<20$	Yaxshi darajadagi samaradorik
$I_{IPS}>20$	Yuqori darajadagi samaradorik

Olib borilgan hisob-kitoblar natijalariga ko'ra shuni xulosa qilib aytish mumkinki, parrandachilikning go'sht yo'nalishida universal integrallashgan samaradorlik indeksi 18,9 birlikni tashkil etdi. Mazkur ko'rsatkich tarmoqda ishlab chiqarish resurslaridan foydalanish samaradorligi yuqori darajada ekanligini va rivojlanishning intensiv modeliga o'tilganligini ifodalaydi. Shuningdek, indeksning geometrik o'rtacha asosida shakllantirilgani ishlab chiqarish omillari o'rtasidagi mutanosiblikni ta'minlab, iqtisodiy o'sishning sifat jihatdan yangi bosqichga o'tganligini ko'rsatadi.

Natijada hududda parranda go'shti tarmog'ining raqobatbardoshligi ortib borayotganligi hamda ishlab chiqarishning barqaror iqtisodiy rivojlanish tendensiyasi shakllanganligi aniqlandi.

Yuqorida ta'kidlanganimizdek, Surxondaryo viloyatida parrandachilik mahsulotlari bilan ta'minlanganlik darajasiga turli omillar ta'sir qiladi. Quyidagi 6-jadvalda ilmiy izlanishlarimiz asosida ushbu asosiy omillar va ularni bartaraf etish yoki kamaytirish bo'yicha tavsiya etiladigan chora-tadbirlar tizimli ko'rinishda keltirilgan.

6-jadval.
Surxondaryo viloyatida parrandachilik mahsulotlari ta'minotiga ta'sir etuvchi asosiy omillar va ularning boshqaruv choralarini baholash[11]

№	Ta'sir etuvchi omillar	Ta'sir mazmuni	**Oldini olish va takomillashtirish usullari**
1	Oziqa bazasining yetishmasligi	Yem-xashak narxining oshishi mahsulot tannarxini ko'taradi	Mahalliy yem ishlab chiqarishni rivojlantirish, don ekinlari maydonini kengaytirish, ozuqa zaxirasini yaratish
2	Kasalliklar va veterinariya nazoratining sustligi	Parranda nobud bo'lishi va mahsulot hajmining kamayishi	Muntazam emlash, bioxavfsizlik choralarini kuchaytirish, veterinariya xizmatini takomillashtirish
3	Moliyaviy resurslarning cheklanganligi	Kichik xo'jaliklarda modernizatsiya sustligi	Imtiyozli kreditlar ajratish, subsidiyalar, investitsiya loyihalarini jalb etish
4	Zamonaviy texnologiyalarning yetishmasligi	Mahsuldorlik pastligi va tannarx yuqoriligi	Innovatsion inkubatorlar va avtomatlashtirilgan uskunalarni joriy etish
5	Iqlim sharoiti (issiq harorat)	Parrandalar o'sishiga salbiy ta'sir qiladi	Ventilyatsiya tizimlarini yaxshilash, yopiq sikl asosida parvarishlash
6	Logistika va saqlash infratuzilmasining rivojlanmaganligi	Mahsulot isrofi va yetkazib berishdagi uzilishlar	Sovutkichli omborlar va transport tizimini rivojlantirish
7	Bozor narxlarining beqarorligi	Ishlab chiqaruvchilar daromadining kamayishi	Uzoq muddatli shartnomalar, kooperatsiya tizimini rivojlantirish
8	Kadrlar malakasining pastligi	Samaradorlikning kamayishi	Mutaxassislarni qayta tayyorlash va malaka oshirish kurslarini tashkil etish
9	Elektr energiyasi va suv ta'minotidagi uzilishlar	Ishlab chiqarish jarayonining to'xtashi	Muqobil energiya manbalaridan foydalanish (quyosh panellari), suv tejovchi texnologiyalar

Mazkur chora-tadbirlarning izchil va samarali amalga oshirilishi viloyatda parranda mahsulotlari ishlab chiqarish natijadorligini oshirishga hamda uning samaradorlik ko'rsatkichlarini yanada yuqori darajaga ko'tarishga yordam beradi.

10 Jadval muallif ilmiy izlanishlari asosida tuzilgan.
11 Jadval muallif ilmiy izlanishlari asosida tuzilgan.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, parrandachilik tarmog'i mintaqalarning oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash, aholini sifatli oqsil manbalari bilan uzluksiz ta'minlash hamda qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishining iqtisodiy samaradorligini oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi. So'nggi yillarda tarmoqda ishlab chiqarish hajmlarining o'sishi kuzatilayotgan bo'lsa-da, hududlar kesimida samaradorlik ko'rsatkichlari bir xil darajada shakllanmagan.

Tahlillar natijasida parrandachilik mahsulotlari yetishtirish samaradorligiga yem-xashak bazasining holati, zamonaviy texnologiyalardan foydalanish darajasi, investitsiyalar hajmi, ishlab chiqarish infratuzilmasi va boshqaruv tizimining samaradorligi sezilarli ta'sir ko'rsatishi aniqlandi. Samaradorlikni baholashda faqat ishlab chiqarish hajmlariga emas, balki mahsulot tannarxi, rentabellik, mehnat unumdorligi va resurslardan foydalanish darajasiga ham e'tibor qaratish zarurligi asoslandi.

Tadqiqot davomida samaradorlikni baholashning iqtisodiy, texnologik va tashkiliy mezonlarini o'z ichiga olgan kompleks yondashuv eng maqbul usul ekanligi aniqlandi. Mintaqalar kesimida samaradorlik darajasidagi farqlar mavjud resurslardan foydalanish sifati va innovatsion texnologiyalarni joriy etish darajasi bilan bevosita bog'liq ekanligi kuzatildi.

Shuningdek, parrandachilik korxonalarida ishlab chiqarish xarajatlarini optimallashtirish, mahsulot tannarxini pasaytirish va mehnat unumdorligini oshirish orqali yuqori iqtisodiy natijalarga erishish mumkinligi isbotlandi. Bu esa tarmoqning raqobatbardoshligini oshirish va ichki bozorda sifatli mahsulotlar taklifini kengaytirishga xizmat qiladi.

TAKLIFLAR

Mintaqalarda parrandachilik mahsulotlari yetishtirish samaradorligini muntazam monitoring qilish maqsadida iqtisodiy va texnologik ko'rsatkichlarni o'z ichiga olgan yagona baholash tizimini joriy etish lozim.

Parrandachilik korxonalarida resurslardan foydalanish samaradorligini oshirish uchun zamonaviy energiya tejamkor va avtomatlashtirilgan texnologiyalarni keng joriy etish maqsadga muvofiq.

Yem-xashak bazasini mustahkamlash hamda mahalliy xomashyo asosida sifatli omuxta yem ishlab chiqarishni rivojlantirish orqali mahsulot tannarxini kamaytirish zarur.

Hududlarda yuqori samaradorlikka erishgan xo'jaliklarning ilg'or tajribalarini ommalashtirish va boshqa korxonalarda joriy etish mexanizmlarini takomillashtirish tavsiya etiladi.

Parrandachilik tarmog'iga yo'naltirilayotgan investitsiyalar samaradorligini oshirish maqsadida innovatsion loyihalarni moliyalashtirish va imtiyozli kreditlash dasturlarini kengaytirish lozim.

Tarmoqda raqamli boshqaruv tizimlari, elektron monitoring va ishlab chiqarish jarayonlarini onlayn nazorat qilish vositalarini joriy etish orqali boshqaruv samaradorligini oshirish zarur.

Mahsulot ishlab chiqarish va realizatsiya qilish zanjirida logistika infratuzilmasini rivojlantirish, saqlash va qayta ishlash quvvatlarini kengaytirish orqali mahsulot yo'qotishlarini kamaytirish maqsadga muvofiq.

Parrandachilik korxonalarida mehnat unumdorligini oshirish uchun mutaxassislarning malakasini muntazam oshirib borish hamda zamonaviy boshqaruv usullarini amaliyotga joriy etish tavsiya etiladi.

Mintaqalar kesimida samaradorlikni baholashda rentabellik, mahsuldorlik, yem konversiyasi koeffitsiyenti, mehnat unumdorligi va fond qaytimi kabi ko'rsatkichlardan kompleks foydalanish ilmiy asoslangan boshqaruv qarorlarini qabul qilish imkonini beradi.

Parrandachilik mahsulotlari ishlab chiqarishning barqaror rivojlanishini ta'minlash maqsadida ekologik talablar va bioxavfsizlik standartlariga rioya etish darajasini oshirish hamda xalqaro standartlar asosida ishlab chiqarishni tashkil etish zarur.

Umuman olganda, mintaqalarda parrandachilik mahsulotlari yetishtirish samaradorligini oshirish resurslardan oqilona foydalanish, innovatsion texnologiyalarni keng joriy etish va samarali boshqaruv mexanizmlarini takomillashtirish orqali tarmoqning iqtisodiy barqarorligi hamda raqobatbardoshligini yanada kuchaytirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Paul A. Samuelson, William D. Nordhaus. *Economics*. 20th Edition. New York: McGraw-Hill Education, 2023.
2. Michael P. Todaro, Stephen C. Smith. *Economic Development*. 13th Edition. Pearson Education, 2024.
3. Food and Agriculture Organization. *Poultry Development Review*. Rome, 2023.
4. Tim J. Coelli, Rao D.S.P., O'Donnell C.J., Battese G.E. *An Introduction to Efficiency and Productivity Analysis*. Springer, 2024.

5. George E. Battese, Tim J. Coelli. Frontier Production Functions, Technical Efficiency and Panel Data Applications. Journal of Productivity Analysis, 2023.
6. Sh.Sh. Shodmonov, G‘afurov U.V. *Iqtisodiyot nazariyasi*. Toshkent, 2023.
7. Abdug‘ani Abdug‘aniyev, Abdug‘aniyev A.A. *Qishloq xo‘jaligi iqtisodiyoti*. Toshkent: Iqtisod-Moliya, 2024.
8. World Bank. *Transforming Agriculture for Economic Growth in Central Asia*. Washington D.C., 2024.
9. Organisation for Economic Co-operation and Development. *Agricultural Policy Monitoring and Evaluation 2024*. Paris, 2024.

YASHIL

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz HAKIMOV

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Hasan MAQSUDOV

2026. № 6/3

© Materiallar ko‘chirib bosilganda ““Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali manba sifatida ko‘rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma’sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga
maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.
El.Pochta: sq143235@gmail.com
Bot: @iqtisodiyot_77
Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo‘lishingiz mumkin. Obuna bo‘lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to‘lov haqidagi ma’lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo‘natishingizni so‘raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo‘natamiz.

““Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali 03.11.2022-yildan
O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№566955 reyestr raqami tartibi bo‘yicha ro‘yxatdan o‘tkazilgan.
Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug‘bek tumani
Kumushkon ko‘chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz